

ELS PALENQUES I ZUMBÍ DELS PALMARES

DAVID RAIMUNDO DOS SANTOS

Per parlar de Zumbí és necessari saber quelcom dels *palenques*, sobretot del Palenque de los Palmares, on ell va lliurar la seva vida en la lluita per l'alliberament del seu poble.

Els amos de les plantacions hi mantenien els esclaus valent-se de les més extremes violències. Als llibres oficials d'història gairebé no es diu res de les lluites contra l'esclavatge. Punts clau d'aquesta lluita, els *palenques* es van estendre a tot el Brasil, durant tot el temps que hi va haver esclavatge negre. Els *palenques* van ser espais de llibertat creats pels negres.

Als *palenques* es donava un tipus de societat diferent de la nostra d'avui. Hi havia *palenques* de diverses mides, i tenien relacions entre si. Tenien relacions comercials amb diverses localitats. Els habitants dels *palenques* conreaven arròs, fesols, mandioca, canya, patates, llegums... Tenien horts amb diversos tipus de fruites. Hi havia els qui tenien molt coneixement de la metal·lúrgia, del ferro, amb tècniques portades de l'Àfrica. Alguns *palenques* van tenir gran relleu, com el Palenque de Ambrosio, a Minas Gerais. Va arribar a tenir més de 10 mil habitants!

El Palenque de Palmares va resistir més de cent anys. El seu origen és anterior a 1600, encara que no se sap l'any exacte. A Palmares hi havia onze poblacions conegudes. Cada població tenia un cap, escollit per la seva força, intel·ligència i habilitat. Hi havia lleis rigoroses, amb penes de mort per robatori, homicidi, etc. El que els unia era el fet que tots lluitaven per la llibertat, contra tota forma d'opressió i d'explotació.

La regió de Palmares va rebre aquest nom perquè tenia gran quantitat de palmeres i bosc espès ple d'animals perillosos. Tenia serres i precipicis. Hi ha documents d'aquesta època que parlen de Palmares

com d'un vertader Estat negre. Els atacs i les persecucions van ser moltes. Totes les expedicions dels colonitzadors van fracassar davant Palmares. Ganga Zumba, un dels caps de Palmares, va ser vençut, fet presoner i enverinat després de falses promeses fetes pels colonitzadors.

Zumbí, nounat, va ser lliurat a un sacerdot, que el va criar, el va fer escolà i li va ensenyar l'evangeli en llatí i en portuguès. Zumbí va ser un profund admirador de Jesús i de la seva proposta de vida. Als 15 anys va fugir a Palmares, però va tornar algunes vegades a Porto Calvo, on havia viscut, per visitar el sacerdot. De molt jove, Zumbí ja va ser cap d'un dels poblats. D'acord amb Ganga Zumba el 1678, Zumbí va passar a ser cap de les Fuerzas Armadas de Palmares. Per a Zumbí, l'important no era ser lliure ell, sinó alliberar tots els negres encara esclaus.

Ganga Zumba, el cap del Quilombo que va antecedir Zumbí, va ser traït pels portuguesos i els seus aliats. Van assassinar els seus homes de confiança. Caps com João Mulato Canhongo, Amaro i Gaspar van ser degollats. Els altres van ser repartits com a esclaus entre els grans propietaris de la regió. A Ganga Zumba, el van enverinar.

El governador i fins el mateix rei de Portugal van enviar missatges a Zumbí oferint-li perdó, llibertat i terra per a ell i la seva família, si deposava les armes. Zumbí mai no va acceptar un acord que perjudicés el seu poble. De 1670 a 1680 els portuguesos van fer 25 atacs als *Palenques* de Palmares. Els palenquenys rebutjaren victoriosos els 24 primers!!!

Domingo Jorge Velho, el *bandeirante*, humiliat pel coratge de Zumbí, va descarregar la seva bogeria degollant dos-cents indis. El 1692 el P. Antônio Vieira escriu al Rei de Portugal dient-li que no hi havia possibilitat de negociar amb els palenquenys. L'únic que es podia fer era destruir totalment el Palenque

de Palmares. Per a això Portugal va haver de muntar l'exèrcit més fort de tota la seva història colonial. Va reunir cinc mil homes amb les armes més modernes del món en aquell moment: els canons! Hi va haver un gran combat, amb moltes morts dels dos bàndols. El Palenque va ser destruït... pels canons.

En 1695, al bosc, Zumbí intentà reorganitzar l'exèrcit. Va ser vist a Penedo (Alagoas, el Brasil) capitanejant un grup, buscant armes i municions. Hi havia diversos grups de negres armats a la selva. Un d'ells era comandat per Antônio Soares, que va ser capturat pels *bandeirantes* paulistes. Aquests van atacar, i els negres van resistir, estimant-se més morir abans que rendir-se.

Així, el 20 de novembre de 1695 és assassinat Zumbí. El seu cap va ser tallat i exposat a la plaça pública, a Recife. Diversos palenquenys van ser a Paraíba, on amb altres negres i indis van fundar el Palenque Cumbe, molt combatiu, que va sobreviure fins a 1731. D'altres es van dispersar per diverses ciutats del Brasil portant aquest ideal. Les terres de Palmares van ser dividides entre els amos de plantacions que havien finançat la batalla final.

El 1986, atenent a les reivindicacions de la comunitat negra, les terres en les quals hi havia el Palenque de Palmares, la Sierra da Barriga... van ser preses pel Govern Federal, per crear-hi el MEMORIAL ZUMBÍ, on el 20 de novembre de cada any realitzem commemoracions.

Per reflexionar:

- Per què el sistema i el poder no deixen que s'expliqui a les escoles la vertadera història del poble negre?
- "Un poble que no coneix la seva història és un poble dominat". "Gairebé el 70% del poble afrodescendent no li agrada de ser considerat negre". Què penses d'això?

Paraula de Déu: Lucas 4, 16-21.

¿Quina relació faries entre aquesta Paraula de Déu i la lluita del nostre poble afrodescendent, ahir i avui?

Fonts:

SANTOS, Joel Rufino dos; *Zumbí*, Ed. Moderna, São Paulo, coleção "Grandes personagens da Nossa História", volume I, Abril Cultural SP

FREITAS, Décio; *Palmares, a guerra dos escravos*, 1984

CARNEIRO, Edison; *O quilombo dos Palmares*, 1985

Frente Nacional do Trabalho e GRUCON, Cadernos de Formação, série "Negros"

GUATEMALA

Fitxers militars sobre segrestats

Carlos Iaquinandi Castro

Proves documentals sobre l'assassinat de ciutadans que figuren com a "desapareguts" a Guatemala, van ser presentades per l'Associació Americana pel Progrés de les Ciències, els Arxius de la Seguretat Nacional i l'oficina a Washington de l'organització Human Rights Watch. Kate Doyle, experta en temes guatemalencs dels Arxius de la Seguretat Nacional, va presentar un quadern d'anelles deteriorat. El document conté una llista detallada de persones que havien estat detingudes, torturades i després assassinades durant una de les campanyes repressives contra esquerrans realitzada per una unitat militar secreta guatemalenca.

Una de les seccions del quadern conté fitxes numerades de l'1 al 183, amb els noms del pres, data i lloc de captura i un registre de les seves activitats considerades "subversives o sospitoses de ser-ho". Al final de cada fitxa, una línia descriu el destí del pres.

Segons indiquen els investigadors, més de 100 persones de la llista foren finalment assassinades. El document "és la millor prova que haguem pogut trobar sobre l'estratègia calculada, deliberada, a sang freda que van fer servir els militars per seleccionar les persones una per una" va dir Kate Doyle, experta en temes guatemalencs dels Arxius de la Seguretat Nacional.

Desenes de persones que apareixen en el document havien estat assenyalades per les organitzacions de drets humans com a segrestades i desaparegudes. Les dates registrades en el quadern coincideixen amb les que figuren en les denúncies i *habeas corpus* presentats.

Un dels casos aclarits és el del jove estudiant de medicina, Omar Darío Vázquez, que va desaparèixer l'abril de 1984, després d'haver estat citat, suposadament, per telèfon a una urgència mèdica. La seva germana Lucrecia, que el buscà durant tots aquests anys, va ser informada que, en el quadern, apareix el nom i la foto del seu germà. S'hi explica que fou detingut a la 7a avinguda de la Ciutat de Guatemala. Nou dies més tard, el 6 de maig, fou assassinat. La seva mort consta en una breu successió numèrica: 06-05-84:300. En el codi macabre d'aquesta unitat repressiva, es va poder establir que "300" significa que el presoner va ser assassinat.

Kate Doyle indicà que el quadern va ser comprat per poc més de 2.000 dòlars a un militar guatemalenc de baixa graduació.

